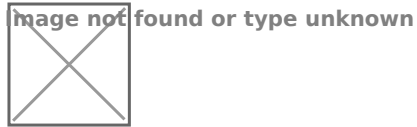

Pregătire, discernământ și fidelitate: Așteptările Patriarhului Daniel de la noua comisie de pictură bisericească

Patriarhul Daniel a prezidat miercuri ședința constitutivă a noii Comisii de Pictură Bisericească și le-a urat membrilor un mandat spornic.

Preafericirea Sa și-a exprimat speranța și încrederea că vor răspunde problemelor pe care sunt chemați să le rezolve, „cu pregătire temeinică, discernământ și fidelitate față de Sfânta Tradiție iconografică a Bisericii”.

Cuvântul integral, rostit în deschiderea ședinței:

Misiunea și responsabilitatea Comisiei de Pictură Bisericească

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române este „cea mai înaltă autoritate bisericească din Patriarhia Română, care supraveghează din punct de vedere dogmatic, liturgic și canonic, lucrările de arhitectură, pictură, sculptură și alte forme de artă bisericească ortodoxă”[1].

Comisia de Pictură Bisericească (CPB) a Patriarhiei Române funcționează în cadrul Componentei „Pictură” a Sectorului Cultură, Pictură și Restaurare al Administrației Patriarhale și este un organism central administrativ ale cărui competențe sunt conferite de Statutul privind organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, de Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei, de hotărârile organismelor centrale bisericești și de către Patriarhul României[2], care este președintele Comisiei de Pictură Bisericească. El convoacă și prezidează ședințele acesteia, personal sau prin delegați, numește, sancționează și revocă membrii CPB, aprobă, modifică sau respinge hotărârile acestei Comisii în orice problemă adusă în dezbateră[3].

Comisia de Pictură Bisericească supraveghează și controlează modul de aplicare a prevederilor statutare și regulamentare bisericești, a hotărârilor organismelor centrale bisericești și ale Patriarhului României, privind păstrarea unității dogmatice, artistice și de execuție a lucrărilor de artă bisericească în Biserica Ortodoxă Română[4].

Totodată, Comisia de Pictură Bisericească inițiază norme și propune măsuri privind respectarea și promovarea artei bisericești bizantine tradiționale în Biserica Ortodoxă Română, aplică hotărârile Sfântului Sinod referitoare la arta bisericească și supraveghează, din punct de vedere liturgic-dogmatic, artistic și tehnic, realizarea lucrărilor de pictură bisericească ortodoxă. Ea pregătește și autorizează specialiști în arta bisericească și restaurare, cu drept de lucru în bisericile ortodoxe și în edificiile de patrimoniu ortodox[5].

De asemenea, Comisia de Pictură Bisericească verifică și întocmește referate, avizează caiete de sarcini, proiecte iconografice, devize estimative, dosare de licitație, contracte de execuție, precum și procese-verbale de recepție parțială sau definitivă înaintate de unitățile bisericești prin Centrele eparhiale. Totodată, cercetează la fața locului, prin membri sau delegați, cu binecuvântarea chiriarhului locului, lucrările de pictură bisericească și hotărăște în legătură cu cele constatate[6].

În perioada exercitării mandatului 2021-2025, membrii CPB au participat la 43 de ședințe ordinare de lucru și au fost convocați pentru analizarea a 557 de dosare în regim de urgență. În această perioadă, au fost autorizați 36 de pictori bisericești, 22 restauratori și 15 specialiști în alte domenii (sculptură, vitraliu, poleire etc.), iar 49 de pictori bisericești au fost promovați la categorii superioare.

Pe lângă responsabilitățile curente, în calitate de organism central administrativ care veghează la păstrarea unității dogmatice, artistice și de execuție a lucrărilor de artă bisericească și de restaurare în Biserica Ortodoxă Română, în anul 2021, Comisia de Pictură Bisericească a demarat procesul de elaborare a unui Îndrumător iconografic și a unui Normativ pentru restaurarea patrimoniului bisericesc aflat în uzul cultic. Aceste două proiecte au rolul de a răspunde unor necesități imperioase resimțite în domeniul picturii și restaurării lăcașurilor de cult și vor pune în discuție reguli practice și principii de bază necesare în domeniul artelor bisericești și al restaurării, care să facă posibilă îndeplinirea funcției liturgico-dogmatice a lăcașului de cult.

Din perspectivă ortodoxă, icoana nu este o operă de artă izvorâtă din imaginația

artistului, menită să suscite o emoție estetică în sufletul privitorului. Ea nu exprimă viziunea artistului, ci reprezintă „memoria duhovnicească vizuală a Bisericii, zidită pe temelia Apostolilor și Prorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos” (Efes. 2, 20)”[7].

Părinții iconofili bizantini definesc icoana drept pecete sau amprentă a unui arhetip sfânt, în sensul unei icoane „nefăcute de mână”. Icoana, afirmă Sfântul Teodor Studitul, este „o pecete și o imprimare purtând în sine înfățișarea proprie a lucrului după care este numită”[8]. Iar Sfântul Nichifor Mărturisorul, Patriarhul Constantinopolului, ne învață că icoana „este o replică a arhetipului, în ea este întipărită totalitatea formei [văzute] a celui a cărui amprentă este ea, iar aceasta grație asemănării”[9].

Rolul iconarului constă în întipărirea, cu ajutorul meșteșugului artistic, sub călăuzirea harului, a formei văzute și a numelui acestuia în materia icoanei, prin care ipostasul sfântului se face văzut și prezent[10]. Iar în momentul în care forma întipărită a prototipului se șterge, icoana își pierde sfințenia și nu mai poate fi închinată sau venerată, întrucât „rămâne doar materia neînchinată, ca una ce nu are nimic comun cu asemănarea”[11].

Dacă în cazul tabloului religios occidental, perceput ca operă artistică, individuală, nu eclesială, principiile restaurării științifice, izvorâte din preocuparea principală de a prezerva opera în forma sa originală, își găsesc justificarea și aplicabilitatea, în cazul patrimoniului bisericesc aflat în uz cultic al unei comunități liturgice vii, care se află în relație spirituală cu sfinții pictați în icoane, aceste principii nu pot fi aplicate într-un mod nediscriminatoriu sau absolut. Dimensiunea liturgică a icoanei, împletită cu grija de a evita arbitrariul unor inițiative individuale care, prin integrare cromatică excesivă, denaturează opera în sine, au impus Comisiei de Pictură Bisericească necesitatea elaborării unui Normativ de restaurare a patrimoniului bisericesc aflat în uz cultic.

Potrivit Sfântului Gherman, Patriarhul Constantinopolului, „Biserica este un cer pământesc în care locuiește și Se plimbă Dumnezeu Cel ceresc”[12]. În lăcașul de cult „formele arhitecturale, frescele, icoanele, obiectele de cult, nu sunt puse alături pur și simplu, ca obiectele unui muzeu, ci, asemeni mădurelor unui trup, trăiesc întru aceeași tainică viață, sunt integrate misterului liturgic”[13].

Pornind de la o înțelegere profundă a sensurilor liturgic-mistagogice ale spațiului eclezial, subordonat unui singur scop: „comuniunea în adorarea lui Dumnezeu a întregii Biserici, atât a celei nevăzute, Biserica triumfătoare, cât și a celei văzute, Biserica luptătoare”[14], Îndrumătorul iconografic este menit să devină un ghid

practic, indispensabil atât specialiștilor din domeniu, cât și teologilor și slujitorilor sfintelor altare.

În perioada 2021-2024, CPB a organizat patru ediții ale Conferinței Naționale „Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească”. Prin tematicile abordate dintr-o perspectivă interdisciplinară și prin lucrările științifice susținute, circumscrise secțiunilor Arhitectură, Pictură și Restaurare bisericească, toate aceste ediții au urmărit creionarea unor teze prealabile, necesare elaborării celor două proiecte lansate în anul 2021 – Îndrumătorul iconografic și Normativul pentru restaurare – care vor fi continuate în mandatul 2025-2029.

Exprimându-ne speranța și încrederea că aceste importante obiective vor putea fi duse la îndeplinire în perioada următorilor patru ani, dorim membrilor Comisiei de Pictură Bisericească un mandat spornic, în care să răspundă problemelor pe care sunt chemați să le rezolve, cu pregătire temeinică, discernământ și fidelitate față de Sfânta Tradiție iconografică a Bisericii, ce are ca scop principal cultivarea comuniunii de iubire a oamenilor cu Dumnezeu și cu sfinții Săi.

† Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Note:

[1] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române, cap. I, art. 1, p. 4.

[2] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească..., cap. I, art. 4, 1, p. 5.

[3] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească..., cap. I, art. 2, p. 4.

[4] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească..., cap. I, art. 2, a, p. 5.

[5] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească..., cap. I, art. 2, b-e, p. 5.

[6] Cf. Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Comisiei de Pictură Bisericească..., cap. I, art. 2, i, k, p. 5.

[7] † Daniel Ciobotea, „Iconografia ortodoxă – memoria vizuală a Bisericii”, în: Ortodoxia, XL (1989), nr. 3, p. 111.

[8] Sf. Teodor Studitul, Întâiul antiretic împotriva iconomahilor, 8 (Sfântul Teodor Studitul, În apărarea sfintelor icoane. Dosarul unei rezistențe teologice, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2017, p. 212).

[9] Sf. Nichifor Mărturisitorul, Antirrheticul I împotriva lui Mamona, 28 (Nicephore, Discours contre les iconoclastes, traducere în limba franceză, prezentare și note de Marie-José Mondzain-Baudinet, Ed. Klincksieck, Paris, 1989, p. 109).

[10] Sf. Nichifor Mărturisitorul, Antirrheticul I împotriva lui Mamona ..., 30 (Nicephore, Discours..., p. 111).

[11] Sf. Teodor Studitul, Epistolă către Platon, părintele său duhovnicesc, despre închinarea veneratelor icoane, (Sf. Teodor Studitul, În apărarea sfintelor icoane ..., p. 323).

[12] Sf. Gherman, Arhiepiscopul Constantinopolului, Relatare și viziune mistică despre biserică și Liturghie, 1 (Diac. Ioan I. Ică jr., De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului-integrala comentariilor liturgice bizantine. Studii și texte, Ed. Deisis, Sibiu, 2011, p. 257).

[13] Paul Evdokimov, Arta icoanei. O teologie a frumuseții, trad. de Grigore și Petru Moga, Ed. Sophia, București, 2014, p. 155.

[14] Adrian Matei Alexandrescu, Programul iconografic de tradiție bizantină și variante ale sale în pictura bisericilor din București, Ed. Basilica, București, 2017, p. 26.

Foto credit: Basilica.ro / Mircea Florescu

basilica.ro